

Камбур А.В.

кандидат соціологічних наук, доцент
кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

Засади соціальної допомоги при вимушеній ресоціалізації особистості

Актуальність доповіді зумовлена зростанням кризових явищ у світовій політиці, соціально-економічній і духовній сферах українського суспільства, зростанням числа громадян, нездатних сформулювати чи віднайти втрачену ідентичність як на особистісному рівні, так і на рівні соціальних груп.

Сьогодні продовжуються пошуки нових підвалин колективної ідеології і моралі. Під впливом зовнішньої культурної інтервенції поволі змінюється система цінностей. Уся сутність виховного процесу, спрямованого на комплексне відновлення або компенсацію соціальних відносин, а також на навчально-виховну реабілітацію та реалізацію соціально-культурних ідей, сьогодні відображається в понятті «ресоціалізація особистості», яке активно входить в арсенал соціо-гуманітарних наук і суспільної практики, поширюючись на всі соціальні, демографічні та культурні групи. Доказом вищезгаданого служить «стратегія розвитку системи соціальних послуг в Україні на період до 2022 року», яка повністю відповідає пріоритетам державної політики, що визначена Стратегією сталого розвитку «Україна–2020».

Ресоціалізація особистості передбачає органічне поєднання соціально-культурної діагностики, реабілітації та корекції, що дає можливість організації відповідної соціо-психологічної підтримки особистості, яка опинилася в нових умовах життєдіяльності, соціального і культурного розвитку.

Соціо-психологічний потенціал соціально-культурної діяльності найбільш ефективно може бути реалізований в ресоціалізації соціальних груп дезадаптантів, що зазнають порушення мікросоціальних зв'язків і вимушені пристосовуватися до кардинально нових умов життя. Це люди, що потрапили у складну життєву ситуацію з причин порушення тих чи інших аспектів своєї життєдіяльності (інвалідизація, стійкі порушення здоров'я) або сімейно-особистісного статусу (сирітство), різкої зміни соціального статусу особистості (адаптація до нових соціальних умов, адаптація після відбування покарання, адаптація після лікування від соціальних захворювань – наркоманії, алкоголізму та ін.), випадкового або планованого занурення в чужу культуру (міграція) і т.ін.

В усіх зазначених випадках слід вишукати можливості підключення до роботи з людьми, котрі відчують потребу в ресоціалізації, установ культури і додаткової освіти, громадських організацій, волонтерів. Їх досвід діяльності підтверджує, що ресоціалізація особистості як один з видів соціалізації все частіше стає предметом вдумливої і планомірної соціальної, психологічної та педагогічної роботи.

Сьогодні не можна обійтися без професійно підготовлених фахівців, здатних до усвідомлення проблем соціально-психологічної ресоціалізації, її особливостей і способів педагогічної підтримки. Тому багато ініціативних установ культури і освіти повертаються обличчям до особистості, яка опинилася у важкій життєвій ситуації, але вони відчують брак кадрів, підготовлених до такої роботи. Це актуалізує розробку теоретико-методологічних основ соціально-культурної ресоціалізації особистості дезадаптантів і обґрунтування науково-педагогічної концепції, в якій враховуються сутність і специфіка цього процесу, особистісні, соціально-психологічні, духовно-творчі передумови, необхідний кадровий ресурс і педагогічні умови соціально-культурної діяльності.

Зазвичай, технології ресоціалізації набувають актуальності в трансформаційному суспільстві, коли відбуваються докорінні зміни соціального середовища, що зумовлює потребу особистості пристосуватися до нових соціальних обставин, норм і цінностей. На думку вчених, це є болісним процесом для людини, адже нерідко вимагає цілковитої зміни поглядів на суспільство, переоцінки свого життя, руйнування попереднього і формування нового світорозуміння, розриву з традиційними культурними цінностями, необхідності брати на себе незвичну соціальну роль тощо [1].

Тобто йдеться про можливий момент розриву між отриманням, засвоєнням індивідом позитивного «соціалізаційного набору» і нездатністю його відтворити в реальному житті. Отримані, засвоєні і відтворені соціальні досвіди є неадекватними, а розмір розриву між ними визначає рівень десоціалізації особистості [2].

Десоціалізація – зворотній щодо соціалізації процес, який характеризується відчуженням особистості від основної маси людей, входження її в асоціальні чи антисоціальні неформальні групи, а також відлучення від старих цінностей, норм, ролей і правил поведінки.

Варто зазначити, що соціально-психологічна стабільність суспільства, як і соціальна, політична, економічна та інші її форми, однозначно пов'язана із суспільним прогресом. Йдеться про напрям розвитку суспільства, що характеризується позитивними змінами окремих соціальних спільностей та індивідів, переходом від менш досконалого стану до більш досконалого тощо. Джерелом такого вектора соціальних трансформацій є потреби та інтереси людей.

Відсутність можливості для задоволення потреб, розвитку інтересів і цінностей породжує регрес, занепад, стагнацію.

Ресоціалізація здійснюється як процес засвоєння індивідом соціальних норм та культурних цінностей, які не були засвоєні, або недостатньо засвоєні раніше, або ж радикально відрізняються від засвоєних ним раніше. Цьому

процесу передують руйнування раніше прийнятих цінностей і моделей поведінки особистості. За Е. Гідденсом, ресоціалізація – це вид особистісної зміни, за якої зрілий індивід вибирає тип поведінки, відмінний від прийнятого раніше. За П. Бергером та Т. Лукманом, крайнім випадком ресоціалізації є таке перетворення індивіда, коли він «переключається» з одного світу на інший (еміграція, набуття нового віросповідання, висхідна вертикальна мобільність, тривалість госпіталізації тощо), тоді процеси ресоціалізації за змістом стають схожі на первинну соціалізацію, оскільки дозволяють з урахування нових диспозицій розглядати існуючу реальність.

Умовою успішної ресоціалізації є наявність соціальної бази, що опосередкована для індивіда значимими іншими, та інтенсивна взаємодія з персоналом соціалізації.

Як зазначалося вище, ресоціалізуючі заходи здійснюють ті самі соціальні інститути, що й соціалізацію: сім'я, інститути освіти, трудовий колектив, громадські організації тощо. І сьогодні ми говоримо про те, що в діяльності цих інститутів нам слід враховувати та досліджувати ті специфічні причини, що породжують потребу в ресоціалізації (соціальна аномія, соціальна травма, складні життєві обставини і ін.). Потрібно висвітлити механізми орієнтації на гуманістичну парадигму виховання, які дозволяють визнавати соціально-культурну активність особистості пріоритетом у розробці технологій соціально-культурної діяльності, та за допомогою розгорнутої соціально-психологічної моделі окреслити шлях подолання адаптивних бар'єрів, який би сприяв повноцінній ресоціалізації особистості.

Насамкінець, звертаємо вашу увагу на парадоксальність ситуації, що виникає внаслідок соціальних трансформацій. Вона полягає в тому, що перетворення соціального простору, супроводжуване змінами функцій, а почасти і суттєвими втратами для різних соціальних груп, водночас сприяє актуалізації особистісної суб'єктності, відкриваючи для індивідів нові, раніше недосяжні, непривабливі або просто невідомі їм частини соціального простору.

Більше того, дисбаланс соціальної структури сприяє не тільки руйнації, а й народженню нових соціальних груп, започаткованих найбільш творчими та активними індивідами. Тобто групові втрати для індивідів можуть поставати як набутки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городяненко В.Г. Соціологія : Підручник / В.Г. Городяненко. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2003.
2. Андреева Г.М. Психология социального познания: учеб. пособие для студ. психол. и пед. спец. вузов / Г.М. Андреева. – М., 2000. – 287 с.